

ԱՐԱՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԻ ՀԱԿՈՒՅԱՆ

Ծննդյան տարեթիվ՝ 26.02.1947

Ծննդավայր՝ ՀՀ Արմավիրի մարզ, Ապագա գյուղ:

Էլ. փոստ՝ ararathakobyan47@gmail.com

ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

1998 - «Հայաստանի խորհրդարանը և քաղաքական կուսակցությունները 1918-1920 թթ.» թեմայով պաշտպանել է դոկտորականատենախոսություն և ստացել պատմական գիտությունների դոկտորի գիտականաստիճան:

1973-1976- ՀՍՍՀ ԳԱ պատմությանինստիտուտի արտադրությունից չկտրվածասպիրանտ (թեկնածուականատենախոսություն՝ «Կարսի մարզի պետական գյուղացիները 1878-1918 թթ.» (պաշտպանել է 1980 թ. հունիսին և ստացել պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտականաստիճան):

1966-1971- Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետ:

1954-1965- Արմավիրի մարզ, Ջրառատ գյուղի միջնակարգ դպրոց:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՓՈՐՁ

1971-ից առ այսօր - ՀՍՍՀ ԳԱ (այժմ՝ ՀՀ ԳԱԱ) պատմության ինստիտուտի նոր պատմության բաժնի ավագ լաբորանտ (1971 թ.), կրտսեր գիտաշխատող (1977 թ.), նորագույն պատմության բաժնի ավագ գիտաշխատող (1992 թ.), առաջատար գիտաշխատող (2012 թ. առ այսօր):

1982-2005- Պոլիտեխնիկական ինստիտուտի (այժմ՝ ՀՊՃՀ) ավագ դասախոս (1982 թ.), դոցենտ (1985 թ.), պրոֆեսոր (2000 թ.):

2005-ից առ այսօր- ՀՊՏՀ պատմության և քաղաքագիտության ամբիոնի վարիչ, պրոֆեսոր (2005-2013), փիլիսոփայության, քաղաքագիտության և իրավունքի ամբիոնի պրոֆեսոր (2013-առ այսօր):

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆԱԿ

Հայաստանի նոր և նորագույն դարաշրջանների սոցիալ-տնտեսական հարաբերությունների պատմություն, Հայաստանի առաջին հանրապետության պատմություն, քաղաքական կուսակցությունների և մամուլի պատմություն: Խորհրդային Հայաստանի 1920-1930-ական թթ. հասարակական-քաղաքական կյանքի պատմություն և այլն:

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ (կոչումներ, պարգևներ և այլն)

Դասախոսել է Երևանի ֆիզիկական կուլտուրայի ինստիտուտում (1978-1980 թթ.), Գավառի պետական համալսարանում (2000-2006 թթ.) և այլ բուհերում: Միաժամանակ տարիներ շարունակ

նախագահել է Գորիսի, Գավառի և Գլաձորի համալսարանների
պետական ավարտական քննությունների հանձնաժողովները:

Մասնակցել է մի շարք գիտաժողովների ՀՀ-ում և Լիբանանում:

ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ա) մենագրություն.

1. ԽՄԿԿ սոցիալական ստատեգիան, «Հայաստան» հրատ., Ե., 1989, 154 էջ:
2. Հայաստանի Հանրապետություն (1918-1920), «Հայաստան» հրատ., Ե., 35 էջ:
3. Հայաստանի պետական ճարտարագիտական համալսարան (ՀՊՃՀ), ՀՊՃՀ հրատ., Ե., 1993, 24 էջ, համահեղ.՝ Ա. Սարգսյան:
4. ՀՅԴ 9-րդ Ընդհանուր ժողովը, Մ. Վարանդյան հրատ., Ե., 1994, 45 էջ:
5. Հայաստանի Խորհրդարանը և քաղաքական կուսակցությունները (1918-1920 թթ.), ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., Ե., 1998, 40 էջ:
6. Կարսի մարզ (գյուղացիության պատմության ուրվագծեր) 1878-1917 թթ., ՀՊՃՀ հրատ., Ե., 2000, 166 էջ:
7. ԵրՊԻ –ՀՊՃՀ 1933-2003, ՀՊՃՀ հրատ., 2003, 134 էջ, համահեղ.՝ Ա. Սարգսյան,:
8. ՀՀ պարբերական մամուլի պատմություն (1918-1920), Հեղ. հրատ., Ե., 2005, 64 էջ:
9. Հայաստանի խորհրդարանը և քաղաքական կուսակցությունները (1918-1920 թթ.), ՀՅԴ հրատ., Ե., 2005, 364 էջ:
10. Խորհրդային Հայաստանը Մոսկվայի և Կարսի պայմանագրերում, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., Ե., 2010, 339 էջ:
11. ՀՍԽՀ 1921 թ. ներքաղաքական կյանքի պատմության հիմնահարցերը հայ պատմագրության մեջ, «Հայկարյի» ՄՊԸ տպագրատուն, Եր., 2014, 260 էջ:
12. Միակուսակցական վարչակարգի ձևավորումը Խորհրդային Հայաստանում (1920-ական թվականներ) , ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, Մ. արք. Աշճյան մատենաշար 143, Եր., 2016, 366 էջ:
13. 1937 թվականը Հայաստանում, «Զանգակ», հրատ., Ե., 2017, 94 էջ:
14. Հայաստանի Հանրապետությունը 1918- 1920 թթ., <<Լուսակն>> հրատ., Եր., 2018, 150 էջ:
15. Հ Յ Դ աշնակցություն կուսակցությունը լուծարելու Հայկոմկոմի փորձերը (1920-ական թթ.), մենագրություն, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, Մ. արք. Աշճեան մատենաշար, Ե., 2020, 430 էջ:
16. Միացյալ և Անկախ Հայաստանի գաղափարը Հայոց պատմության հոլովույթում, Ե., «Լուսակն» հրատ., 2020, 212 էջ:
17. 16. Московский и Карсский договоры в судьбе армянского народа, Ер., изд. «Гитутюн» НАН РА, 2021, 199 էջ:
18. Հայաստանի Հանրապետության ռազմաքաղաքական դրությունը 1920 թ., Եր., «Մեսրոպ արք. Աշճեան» մատենաշար, 2022, 510 էջ:
19. Պետականության վերականգնման գաղափարը Հայոց պատմության հոլովույթում (16-րդ դ.

կեսեր-20-րդ դ. սկիզբ), Եր., ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2024, 422 էջ:

բ) ժողովածու.

1. Սոցիալ-դեմոկրատական բանվորական հայ կազմակերպությունը (Սպեցիֆիկներ) 1903-1920 թթ. // Հայ ազգային և Հայաստանի ու Անդրկովկասի սոցիալիստական կուսակցությունների պատմության ակնարկներ (1885-1914 թթ.), «Եգերս» հրատ., Ե., 2003, էջ 177-200:
2. «Հայոց պատմություն» բազմահատորյակ, հ. 4, գիրք 1-ին, գլուխ 1-ին, գլ. 2-րդ, ենթագլ. 1 բ,գ, ենթագլ. 2, գ, գլ. 4, ենթագլ. 2,գ, «Զանգակ-97», Ե., 2010, էջ 11-44, 61-78, 99-106, 211-218:
3. «Հայոց պատմություն» բազմահատորյակ, հ. 3, գիրք 1-ին, գլուխ 15, ենթագլ. 1,դ, «Զանգակ-97», Ե., 2010, էջ 589-593:
4. Հայաստանի առաջին հանրապետություն, «Հայոց պատմություն», դասագիրք 9-րդ դասարանի համար, թեմա 1-ին, 2-րդ, «Տիգրան Մեծ» հրատ., «Մանար» ՓԲԸ, Ե., 2014, էջ 6-25:
5. Սոցիալ-դեմոկրատական բանվորական հայ կազմակերպության <<Սպեցիֆիկներ>> մամուլ (1900-1920), // Հայ պարբերական մամուլի պատմություն 1900-1920, հ. 2, Եր., 2017 ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, էջ 675- 698:
6. Հայաստանի առաջին հանրապետության մամուլ (1918-1920), // Հայ պարբերական մամուլի պատմություն 1900-1922, հ. 2, Եր., 2017, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, էջ 699- 731:
7. Հայոց ազգային բանակը՝ Հայաստանի և հայ ժողովրդի անվտանգության երաշխավոր, «ԲՈՒՀ- Բանակ» միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Հյուսիսային համալսարանի հրատ., Եր., 2017, էջ 130-143:
8. Հայաստանի Հանրապետության պետաիրավական կառուցվածքը (1918-1920 թթ.), Միջազգային գիտաժողով, զեկուցումների ժողովածու, «ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ», Եր.,2018, էջ 162-194:
9. Հայաստանի Հանրապետության պետական կառուցումը (1918-1920 թթ.), «Հայաստանի Ա. Հանրապետության 100-Ամեակ» գիտաժողովի նիւթեր, (Անթիլիաս, 21-23 Մարտ 2018), Անթիլիաս, 2021, էջ 124-170:
10. 1921 թ. Մոսկվայի և Կարսի պայմանագրերի պատմահամեմատական վերլուծություն, Միջազգային գիտաժողով՝ «Հայաստանը և տարածաշրջանը», 19-21 հոկտեմբերի 2021 թ. ք. Երևան, էջ 24:
11. Հայաստանի առաջին հանրապետության պետիրավական կառուցվածքը (1918-1920 թթ.), 1918 թ. մայիսյան հերոսամարտերի 90-ամյակի գիտաժողովի նյութեր, 8 էջ:

դ) ուսումնական ձեռնարկ.

1. ՄՄԿԿ սոցիալական քաղաքականության հիմնական ուղղությունները արդի էտապում (մեթոդական ցուցումներ), ԵրՊԻ պատճենահանման-բազմացման արտադրություն, Ե., 1987, 20 էջ:
2. Հայոց համառոտ պատմություն, «Հայաստան» հրատ., Ե., 1995, 230 էջ, համահեղ.՝ Ա. Մարգարյան, Հ. Շահինյան:

3. Հայոց քաղաքական պատմություն (դասախոսությունների համառոտագիր), ՀՊՃՀ հրատ., Ե., 1995, էջ 79-91:
4. Հայոց պատմություն, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., Ե., 1996, էջ 320, համահեղ.՝ Ա. Սարգսյան:
5. Հայ ժողովրդի քաղաքական պատմություն (ուսումնամեթոդական ձեռնարկ), ՀՊՃՀ հրատ., Ե., 1999, էջ 37- 62, համահեղ.՝ Ա. Սարգսյան, Վ. Վիրաբյան:
6. Հայոց պատմություն (ուսումնական ձեռնարկ) լրամշակված վերահրատարակություն, «Ճարտարագետ», Ե., 2004, 351 էջ, համահեղ.՝ Ա. Սարգսյան:
7. 1920 թ. թուրք-հայկական պատերազմի պատմության փորձն ու դասերը (ուսումնամեթոդական ձեռնարկ), «Ճարտարագետ» հրատ., Ե., 2004, էջ 26:
8. Հայ ժողովրդի քաղաքական պատմություն (մեթոդական ուղեցույց), «Ճարտարագետ», Ե., 2005, 32 էջ, համահեղ.՝ Կ. Թառոյան, Վ. Վիրաբյան:
9. Դասախոսությունների տեքստերի ժողովածու (2-րդ պրակ), «Տնտեսագետ» հրատ., Ե., 2005, էջ 116 էջ, համահեղ.՝ Լ. Մանուկյան, Ս. Ստեփանյան և ուրիշներ:
10. Ծրագիր «Հայոց պատմություն» առարկայի (բակալավրական կրթության համար), «Տնտեսագետ» հրատ., Ե., 2009, 1,7 մամուլ:
11. Հայոց պատմություն (ուսումնական ձեռնարկ) լրամշակված վերահրատարակություն, «Տնտեսագետ» հրատ., Ե., 2010, 24 մամուլ, համահեղ.՝ Ա. Սարգսյան:
12. «Հայոց պատմություն» ուսումնական ձեռնարկ, «Տնտեսագետ» հրատ., Եր., 2018, 426 էջ:
13. «Հայոց պատմություն» բուհական ուսումնական ձեռնարկ, Եր., 2022, ՀՊՏՀ «Տնտեսագետ» հրատ., 446 էջ:

ՀՈՂՎԱԾՆԵՐ

1. Կարսի մարզի ազգաբնակչությունը (1897-1914 թթ.), «Պատմաբանասիրական հանդես», Ե., 1976, թիվ 4, էջ 147-154:
2. Գյուղատնտեսության զարգացումը Կարսի մարզում (19-րդ դ. վերջ-20-րդ դ. սկիզբ), «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Ե., 1977, թիվ 8, էջ 42-48:
3. Կարսի մարզի գյուղացիական շարժումների պատմությունից (20-րդ դարի սկզբներին), «Բանբեր Երևանի համալսարանի», Ե., թիվ 2, 1977, էջ 236-240:
4. «Կարս» թերթը (1883-1917 թթ.), գիտական ինֆորմացիա, «Պատմաբանասիրական հանդես», Ե., 1977, թիվ 4, էջ 249-250:
5. Կարսի մարզի գյուղատնտեսության մեջ կապիտալիստական հարաբերությունների զարգացման պատմությունից (19-րդ դ. վերջ-20-րդ դ. սկիզբ), Հայաստանի ժողովրդական տնտեսություն, Ե., 1978, թիվ 10, էջ 67-73:
6. Կարսի մարզի գյուղացիության սոցիալական կազմը (ըստ 1917 թ. գյուղատնտեսական հաշվեհամարի նյութերի), «Պատմաբանասիրական հանդես», Ե., 1982, թիվ 4, էջ 94-104:
7. Ակունքների մոտ՝ «Աշխատանքի ազատագրություն» խմբի 100-ամյակի առթիվ, «Կուսակցական խոսք», Ե., 1983, թիվ 19, էջ 25-28:
8. Գյուղական արհեստագործությունը Կարսի մարզում (19-րդ դ. վերջ-20-րդ դ. սկիզբ), «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Ե., 1985, թիվ 7, էջ 32-38:
9. Կուսակցության ազրարային ծրագիրը 1905-1907 հեղափոխության շրջանում, «Լենինյան ուղիով», Ե., 1986, թիվ 12, էջ 54-60:
10. Գյուղական համայնքը Կարսի մարզում 19-րդ դ. վերջ-20-րդ դ. սկիզբ, «Պատմաբանասիրական հանդես», Ե., 1987, թիվ 1, էջ 64-74:
11. Հանուն դեմոկրատիայի հետագա խորացման, «Կուսակցական խոսք», Ե., 1988, թիվ 18, էջ 16-20:
12. Մոցիալիզմի լենինյան կոնցեպցիան, «Լենինյան ուղիով», Ե., 1990, թիվ 3, էջ 20-28:
13. Հասարակության սոցիալական կառուցվածքի մի քանի հարցեր, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Ե., 1990, թիվ 4, էջ 23-34:
14. Անկախության գաղափարը ՀՅԴ ծրագրերում (1890-1920 թթ.), «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Ե., 1993, թիվ 3, էջ 18-26:
15. Արևելյան Հայաստանը 1916-1917 թթ. մարդահամարներում, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Ե., 1994, թիվ 1, էջ 164-166:
16. Մպեցիֆիկներ /գաղափարախոսությունը, ծրագիրը, գործունեությունը/ (1903-1918), «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Ե., 1997, թիվ 2, էջ 34-47:

17. Սպեցիֆիկները Հայաստանի Հանրապետությունում (1918-1920), «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Ե., 1997, թիվ 3, էջ 15-24:
18. Հայաստանի անկախության ուղին (1917-1918), «Նորք», Ե., 1998, թիվ 2, էջ 63-78:
19. Միջկուսակցական պայքարը 1919 թ., «Դրօշակ», Ե., 1998, թիվ 9, էջ 27-32:
20. Հայաստանի խորհրդարանը 1919-1920 թթ., «Դրօշակ», Ե., 1998, թիվ 10, էջ 25-30:
21. Պաշտպանության և բանակի խնդիրները Հայաստանի առաջին հանրապետության խորհրդարանում 1918-1920 թթ., «Հայկական բանակ», Ե., 1998, թիվ 4 Միջկուսակցական պայքարը 1919 թ., «Դրօշակ», Ե., 1998, թիվ 9, էջ 27-32., էջ 5-15:
22. Հայաստանի առաջին հանրապետության խորհրդարանը բանակի և Արցախի մասին, «Դրօշակ», Ե., 1999, թիվ 10, էջ 20-29:
23. Արցախյան խնդիրը Հայաստանի առաջին հանրապետության խորհրդարանում 1918-1920, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Ե., 1999, թիվ 1, էջ 93-97:
24. Բոլշևիկների օգնությունը քեմալականներին 1920 թ., «Դրօշակ», Ե., 2000, թիվ 1, էջ 154-164:
25. Հայաստանի խորհրդայնացման հարցի շուրջ 1920 թ., «Դրօշակ», Ե., 2001, թիվ 2, էջ 135-161:
26. Հովակիմյան Վ. Խ., Քննադատություն և մատենախոսություն Ա. Ս. Հակոբյանի «Կարսի մարզ /գյուղացիության պատմության ուրվագծեր/ 1878-1917» աշխատության մասին, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Ե., 2001, թիվ 1, էջ 256-258:
27. Հայկական հարցը Ազգերի լիգայում 1920 թ., «Դրօշակ», Ե., 2001, թիվ 4, էջ 77-95:
28. Հայկական մանդատի խնդիրը և ԱՄՆ-ն 1918-1920 թթ., «Դրօշակ», Ե., 2002, թիվ 1, էջ 52-67:
29. Հայ ժողովրդական կուսակցության գաղափարախոսությունը, ծրագիրը և մարտավարությունը, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Ե., 2002, թիվ 2, էջ 106-111:
30. Թե ինչպես Անին չմիացվեց Հայաստանին 1921 թ., «Պատմաբանասիրական հանդես», Ե., 2003, թիվ 2, 73-83:
31. 1920 թ. թուրք-հայկական պատերազմի փորձն ու դասերը, «Դրօշակ», Ե., 2004, թիվ 3, էջ 51-69:
32. Հայկական պառլամենտարիզմը և կուսակցությունները, «Ազգային ժողով», Ե., 2004, թիվ 1, էջ 60-62:
33. Հայաստանի առաջին հանրապետության երկու գումարման խորհրդարան, «Ազգային ժողով», Ե., 2004, թիվ 2, էջ 56-58:
34. Հայաստանի առաջին հանրապետության խորհրդարանի աշխատակարգը, «Ազգային ժողով», Ե., 2004, թիվ 4, էջ 57-58:

35. Հր. Միմոնյանի «Ազատագրական պայքարի ուղիներում» մենագրության մասին գրախոսություն, «Պատմաբանասիրական հանդես», Ե., 2004, թիվ 3, էջ 270-275, համահեղ.՝ Հ. Հարությունյան:
36. ՀՅԴ պատմության խեղաթուրման վերջին փորձերը, «Լուսակն» հրատ., Ե., 2005, 60 էջ, համահեղ.՝ Գ. Խուդինյան:
37. Վիրաբյան Ա., Հայաստանի խորհրդարանը և քաղաքական կուսակցությունները (1918-1920 թթ.) գրախոսություն, «Պատմաբանասիրական հանդես», Ե., 2006, թիվ 1, էջ 325-327:
38. ՀՀ դիվանգիտական կապերը 1918-1920 թթ., ՀՊՏՀ 21-րդ գիտ. նստաշրջանի նյութեր, 2, «Տնտեսագետ» հրատ., Ե., 2007, էջ 71-75:
39. Ալեքսանդրապոլի, Մոսկվայի և Կարսի պայմանագրերի լուսաբանումը հայ պատմագրության մեջ, «Պատմաբանասիրական հանդես», Ե., 2006, թիվ 3, էջ 36-56:
40. Ալեքսանդրապոլի, Մոսկվայի և Կարսի պայմանագրերի պատմաիրավական գնահատականը (1920-1921 թթ.), «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Ե., 2007, թիվ 2, էջ 17-30:
41. Միացյալ Հայաստանի անկախության ակտը (ընդունման 90-ամյակի առթիվ), «ՎԷմ», Ե., 2009, թիվ 1, էջ 107-112:
42. Հայկական «Նեմեսիսը» գործողության մեջ, «Դրօշակ», Ե., 2009, թիվ 5, էջ 43-47:
43. ՀՅԴ-ՌԿ(Բ)Կ Ռիզայի 1921 թ. բանակցությունների շուրջ, «Դրօշակ», Ե., 2010, թիվ 3, էջ 31-37:
44. Հայոց ցեղասպանության փաստի ճանաչման միջազգային իրավական հիմքերը, «Դրօշակ», Ե., 2010, թիվ 5, էջ 25-29:
45. ՀՅԴ պետական գործունեությունը 1918-1920 թթ., «Դրօշակ», Ե., 2010, թիվ 11, էջ 8-13:
46. Փետրվարյան ապստամբությունը հայ պատմագրության մեջ (Քննական զուգակշիռներ՝ 90-ամյա հեռավորությունից), «ՎԷմ», Ե., 2011, թիվ 1, էջ 132-158:
47. 1921 թ. Փետրվարյան ապստամբության բնույթի և շարժիչ ուժերի հարցերը հայ պատմագրության մեջ (90-ամյակի առթիվ), «Դրօշակ», Ե., 2011, թիվ 3, էջ 14-23:
48. ՀՅԴ պետական գործունեությունը 1918-1920 թթ., Հայ Յեղափոխական Դաշնակցության հիմնադրման 115 և 120-ամյակներին նվիրված գիտաժողովի նյութեր, Ե., 2011, էջ 47-55:
49. 1921 թ. Փետրվարյան ապստամբության շրջանում Հայհեղկոմի և ՀՓԿ գործադրած տեռորի հարցի շուրջ, «Դրօշակ», Ե., 2011, թիվ 7, էջ 12-17:
50. 1921 թ. Փետրվարյան իրադարձություններում «կարմիրների» և ապստամբների զինուժի մասին հայ պատմագրության մեջ, «Պատմաբանասիրական հանդես», Ե., 2011, թիվ 2, էջ 3-23:

51. Մի ապստամբության հետքերով. ՀՓԿ կողմից պետական փողերի յուրացման հարցի շուրջ, «ՎԷՄ», Ե., 2011, թիվ 4, էջ 140-151:
52. Թուրք-Անդրկովկասյան Կարսի կոնֆերանսի դիվանագիտական նախապատրաստումը (հանրապետական գիտաժողով՝ նվիրված 1921 թ. մարտի 16-ի Մոսկվայի և հոկտեմբերի 13-ի Կարսի պայմանագրերի 90-ամյակին), «ՄԻՄ» տպ., Վանաձոր, 2012, էջ 73-81:
53. Գ. Պետրոսյան՝ Հայաստանի Հանրապետության հարաբերությունները Ռուսաստանի հետ (1918-1920 թթ.), Ե., ԵՊՀ հրատ., 2012, գրախոսություն, «ՎԷՄ», Ե., 2012, թիվ 3, էջ 195-203:
54. Խորհրդային Հայաստանի 1920-1922 թթ. միջազգային-իրավական կարգավիճակի շուրջ, «ՎԷՄ», Ե., 2012, թիվ 4, էջ 42-57:
55. Ռազմական կոմունիզմից ՆԷՊ-ին անցման հարցերի լուսաբանումը հայ պատմագրության մեջ, «Հայկազեան հայագիտական հանդես», հ. ԼԳ, Պեյրուֆ, 2013, էջ 101-116:
56. Ռուսաստանի ու Հայաստանի խորհրդայնացման գործընթացների և միակուսակցական վարչակարգի հաստատման պատմական մի քանի զուգահեռներ, «Պատմաբանասիրական հանդես», Ե., 2014, էջ 48-69:
57. Գ. Նժդեհը և Սյունիքի ինքնիշխան պետականության խնդիրը 1920-1921 թթ., «Բանբեր» ՀՊՏՀ, Ե., 2014, թիվ 4, էջ 144-154, համահեղ.՝ Ռ. Ղազարյան:
58. Մի ամբաստանագիր Ալեքսանդրապոլի հեղկոմի խայտառակ գործերի մասին, «ՎԷՄ», Ե., 2015, թիվ 1, էջ 228-236:
59. Ընտրական համակարգի ձևավորումը Խորհրդային Հայաստանում 1920-ական թթ., «Լրաբեր հաս. գիտ.», Ե., 2015, թիվ 2, էջ 87-103:
60. Նոմենկլատուրայի ձևավորումը Հայաստանում 1920-ական թթ., «ՎԷՄ», Ե., 2015, թիվ 3, էջ 42-76:
61. Պետական իշխանության թերի սահմանազատման հարցերը Խորհրդային Հայաստանում (1920-ական թթ.), «Պատմաբանասիրական հանդես», Ե., 2015, թիվ 3, էջ 77-98:
62. Ընտրական գործընթացը ՀՄԽՀ-ում 1920-ական թթ., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Ե., 2015, թիվ 3, էջ 37-45:
63. Հայաստանի առաջին հանրապետության խորհրդարանական կառավարման փորձը, «ՎԷՄ», Ե., 2015, թիվ 3, էջ 22-40:
64. Հ. Հարությունյան, <<Նոր Բայազետի գավառը 1920-1930 թթ.>> (մենագրության գրախոսություն), <<Պատմաբանասիրական Հանդես>> , Եր. 2016, թիվ 1 (201), էջ 234-236:

65. Կարեն Խաչատրյան, Համո Սուքիասյան, Գեղամ Բաղայան, Խորհրդային Հայաստանի և ԼՂԻՄ-ի տարածքային կորուստները 1920-1930-ական թթ.՝ (հետազոտական աշխատանքի անգլերեն գրախոսություն) , <<Բանբեր հայագիտության>>, ՀՀ ԳԱԱ <<Գիտություն՝ հրատ., Եր., 2016, թիվ 1 (10), էջ 246-250:
66. Եղիշե Չարենցը խորհրդային գրաքննության թիրախում, <<ՎԷՄ>>, Եր., 2016, թիվ 2 (54), էջ 287-292:
67. Խմբակայնությունը, ընդդիմությունը և դիսկուսիաները ՀԿ/բ/Կ-ում 1920-ական թվականներին, «Պատմություն և մշակույթ», Հայագիտական հանդես, ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետ, Եր., 2016, էջ 17-32:
68. Воспоминания И. Туманова о падении Карса. Публикация, «Պատմաբանասիրական հանդես», Եր., 2016, թիվ 2 (202), էջ 217-226:
69. Նախկին դաշնակցականների 1923 թ. հայաստանյան համագումարը պատմաքննական վերաքննարկումների լույսի տակ, «ՎԷՄ», Եր., 2016, թիվ 3 (55), էջ 51-84:
70. Հովհաննես Քաջազնունու մեծ ողբերգությունը, մաս առաջին: Սմենովելիական խարխափումներից մինչև ստալինյան հալածանքներ, <<ՎԷՄ>>, Եր., 2016, հոկտեմբեր-դեկտեմբեր, թիվ 4 (56), էջ 182-209:
71. Հովհաննես Քաջազնունու մեծ ողբերգությունը, մաս երկրորդ: Ստալինյան բռնաճնշումներից մինչև արդարացում (փաստաթղթեր), <<ՎԷՄ>>, Եր., 2017, հունվար-մարտ, թիվ 1 (57), էջ 230-282:
72. Գ.Ստեփանյան, Համազասպ Սրվանձտյանց, Եր., 2016, <<ՎԷՄ>>, Եր., 2017, հունվար-մարտ, թիվ 1, (57) , էջ 213- 219:
73. «Դաշնակցական տեռորիստների գործը» , <<ՎԷՄ>>,Եր.,2017, ապրիլ-հունիս, թիվ 2 (58), էջ 151-170:
74. Արխիվային նորահայտ վավերագրեր Եղիշե Չարենցի բանտային կյանքից (Ծննդյան 120-ամյակի առթիվ), «Պատմաբանասիրական Հանդես», Եր., 2017, թիվ 2 (205), էջ 190-200:
75. 1937 թվականը Հայաստանում (Քննական դիտարկումներ) , <<ՎԷՄ>>, Եր., 2017, հուլիս-սեպտեմբեր, թիվ 3 (59), էջ I-XLVI:
76. Ա. Միկոյան կուսակցական-պետական գործչի գնահատման հարցի շուրջ, <<ՎԷՄ>>, Եր., 2017, թիվ 4, (60) հոկտեմբեր- դեկտեմբեր, էջ 217- 229:
77. Հայաստանի անկախության ուղին, «Պատմաբանասիրական Հանդես», «Գիտություն» հրատ., Եր., 2018, թիվ 1 (207), էջ 1-19:
78. 1937 թ. Հայաստանում, (գրախոսական), «Պատմաբանասիրական Հանդես», «Գիտություն» հրատ. Եր., 2018, թիվ 2 (208), էջ 234-236:

79. ՀՀ կառավարությունը 1918-1920 թթ. և նրա գործունեության առանձնահատկությունները, «ՎԷՄ», Եր., 2018, թիվ 4 (64), հոկտեմբեր-դեկտեմբեր, էջ 98-110:
80. Հովհ. Թումանյանի հաշտարար առաքելությունը 1921 թ. Փետրվարյան ապստամբության վերջալույսին, «ՎԷՄ», «ՎԷՄ հանդես» ՍՊԸ, Եր., 2019, թիվ 1, (65), հունվար-մարտ, էջ 169-196:
81. Միացյալ Հայաստանի անկախության ակտը: Ընդունման 100-ամյակի առթիվ, «ՎԷՄ», «ՎԷՄ հանդես» ՍՊԸ, Եր., 2019, թիվ 2 (66), ապրիլ-հունիս, էջ 25-66:
82. Դրվագներ 1915 թ. արևմտահայության ինքնապաշտպանական կռիվներից, «Դրօշակ», «ՆԱՄԷ» տպագր., Եր., 2020, թիվ 4 (ապրիլ), էջ 21-23:
83. ՀՀ պետաիրավական կառուցվածքի ազգային- ժողովրդավարական բնույթը (1918-1920 թթ.) (պատմական գուգահեռներ 1-ին և 3-րդ հանրապետությունների միջև), մաս 1-ին, «Դրօշակ», (ՆԱՄԷ» տպագր., Եր., 2020, թիվ 5 (մայիս), էջ 14-17:
84. ՀՀ պետաիրավական կառուցվածքի ազգային- ժողովրդավարական բնույթը (1918-1920 թթ.) (պատմական գուգահեռներ 1-ին և 3-րդ հանրապետությունների միջև), մաս 2-րդ, «Դրօշակ», (ՆԱՄԷ» տպագր., Եր., 2020, թիվ 6 (հունիս), էջ 20-24:
85. ՄԱՐՏԻ 16, ԹԵ՞ 18 Մոսկվայի 1921 թ. ռուս-թուրքական՝ 1921թ. պայ- պայմանագրի ստո- րագրման ժամկետների շուրջ, «ՎԷՄ», «ՎԷՄ» հանդես ՍՊԸ, Եր., 2020, թիվ 1(69), հունվար-մարտ, էջ 213-222:
86. 1920 թ. թուրք-հայկական պատերազմի սկսման օրվա հարցի շուրջ (պատերազմի 100- ամյակի առիթով), «Պատմություն և մշակույթ» հայագիտական հանդես, ԵՊՀ հրատ., «Մեկնարկ» ՍՊԸ տպարան, 2020, թիվ 1, էջ 108-117:
87. Ա-ԴՈ, Հայության երկունքը, Եր., ՀՀ ԳԱԱ, պատմության ինստիտուտ, 2019, 765 էջ (գրախոսություն), «Պատմաբանասիրական հանդես», ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ, Եր., 2020, թիվ 2, (214), էջ 238-246:
88. Նորահայտ գաղտնի տեղեկատու ցուցակ Ն. Յ. Դաշնակցություն և Ս. Դ. Հնչակյան կուսակցությունների գործիչների ու կուսակակցական կառույցների մասին (1940- ական թթ.), «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», «Հայկարլի» ՍՊԸ տպարան, Եր., 2020, թիվ 128, էջ 135-159:
89. 1920թ. թուրք-հայկական պատերազմի սանձազերծման հարցի շուրջ (Պատերազմի 100-ամյակի առթիվ), «Հայագիտության հարցեր», ԵՊՀ հրատ, Եր., 2020, թիվ 3, էջ 215- 227:
90. Ա. Հակոբյանի՝ Միացյալ և Անկախ Հայաստանի գաղափարը Հայոց պատմության հոլովույթում, Լ. Հովհաննիսյանի գրախոսությունը, «Պատմաբանասիրական հանդես», ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ, Եր., 2020, թիվ 3, (215), էջ 250-255:

91. Խորհրդային Ռուսաստանի պայքարը Սևրի պայմանագրի տապալման համար, Սևրի պայմանագրի 100-ամյակի առիթով, հոդվածների ժողովածու, «ՎԷՄ» մատենաշար, թիվ 2, Եր., «Լուսակն» հրատ., 2020, էջ 104-132:
92. Մոսկվայի 1921 թ. մարտի 16-ի (18-ի) պայմանագիրը հայ ժողովրդի ճակատագրում, «ՎԷՄ» հանդես, «ՎԷՄ» հանդես ՄՊԸ, Եր., 2021, թիվ 1 (73) հունվար-մարտ, 9-57:
93. Արձագանք Սևրի պայմանագրին (101-ամյակի առթիվ) , «Դրօշակ», Եր. 2021, թիվ 8 (1654) օգոստոս, «ՆԱՄԷ» տպագրատուն, էջ 24-26:
94. Կարսի 1921 թ. հոկտեմբերի 13-ի պայմանագիրը հայ ժողովրդի ճակատագրում (քննական հայացք), «ՎԷՄ» հանդես, «ՎԷՄ» հանդես ՄՊԸ, Եր., 2021, թիվ 3 (75) հուլիս-սեպտեմբեր, էջ 8-65:
95. Հայաստանի քաղաքական կողմնորոշման (օրինատացիայի) հարցը Ռ. Տեր-Մինասյանի դիտարկմամբ, «Դրօշակ», Եր. 2022, թիվ 3 (1661) մարտ, «ՆԱՄԷ» տպագրատուն, էջ 21-23:
96. Մայիսի 28-ի պատմական խորհուրդն ու դասերը (անկախության 104-ամյակի առթիվ), «Դրօշակ», Եր. 2022, թիվ 5 (1663) մայիս, «ՆԱՄԷ» տպագրատուն, էջ 11-14:
97. Ադրբեջանի Հանրապետության անվանակոչման հարցի շուրջ, «Դրօշակ», Եր. 2022, թիվ 7 (1665) հուլիս, «ՆԱՄԷ» տպագրատուն, էջ 28-32:
98. 1920 թ. թուրք-հայկական և 2020 թ. Արցախյան 44-օրյա պատերազմների պատմահամեմատական զուգահեռներ, «Լրաբեր» հաս. գիտ., Եր., «Գիտություն» հրատ., 2022, թիվ 2 (665), մայիս-օգոստոս, էջ 47-61:
99. Հայոց ռուսական կողմնորոշման սկզբնավորման հարցի շուրջ (Իսրայել Օրու կյանքի և գործունեության իրական պատմությունը), «ՎԷՄ», Եր., «Հայ Դատ» հիմնադրամ, 2022, թիվ 3 (79), հուլիս-սեպտեմբեր, էջ 271-317:
100. Դրվագներ Արցախ-Սյունիքի ազատագրական պայքարի պատմությունից (1722-1730 թթ.), մաս 1, «Դրօշակ», Եր., ՀՅԴ պատմ. թանգարան հիմնադրամ, 2022, թիվ 9 (1667), սեպտեմբեր, էջ 28-33:
101. Դրվագներ Արցախ-Սյունիքի ազատագրական պայքարի պատմությունից (1722-1730 թթ.), մաս 2, «Դրօշակ», Եր., ՀՅԴ պատմ. թանգարան հիմնադրամ, 2022, թիվ 10 (1668), հոկտեմբեր, էջ 39-42:
102. Ակադեմիկոս Ա. Հովհաննիսյանի պատմագիտական գնահատականը հայ ժողովրդի ռուսական կողմնորոշման հարցի շուրջ, «Պատմաբանասիրական հանդես», Եր., «Գիտություն» հրատ., 2022, թիվ 3 (221), էջ 30-46:
103. Խորհրդային Հայաստանի 1920-1922 թթ. «անկախության» հարցի մասին (ԽՍՀՄ կազմավորման 100-րդ տարելիցի առթիվ), «ՎԷՄ», Եր., «Հայ Դատ» հիմնադրամ, 2022, թիվ 4 (80), հոկտեմբեր-դեկտեմբեր, 28 էջ:

104. Պատմական փաստի իմաստն ու նշանակությունը (Պատմաբանի կոգնիտիվ գործառույթների համատեքստում), «ՎԷՍ» Եր., «Հայ Դատ» հիմնադրամ, 2024, թիվ 4 (88), հոկտեմբեր-դեկտեմբեր, էջ 58-95: